

7. Бондаренко Г. Методи роботи соціального педагога : матеріали творчої групи соціальних педагогів / Г. Бондаренко та ін. – К. : Редакції загально-

нопед. газет, 2012. – 96 с. – (Бібліотека “Шкільного світу”).

Дата надходження до редакції: 09.07.2014 р.

УДК 37.013.77

Лариса МИХАЙЛОВА,
кандидат педагогічних наук,
доцент Луганського ОШПО

РОЛЬ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ЖИТТЄВОМУ СМИСЛОВИЗНАЧЕННІ ПІДЛІТКА: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті обґрунтовується питання щодо необхідності формування в підлітків естетичних ціннісних орієнтацій як важливої основи для їх життєвого смисловизначення в умовах сучасних суспільних перетворень; розкривається психолого-педагогічний аспект даної проблеми.

Ключові слова: цінності, естетичні ціннісні орієнтації, особистісний смисл, смисл життя.

В статті ставиться питання про необхідності формування у підлітків естетичних ціннісних орієнтацій як основи для їх життєвого смисловизначення в умовах сучасних суспільних перетворень; розкривається психолого-педагогічний аспект даної проблеми.

Ключевые слова: ценности, эстетические ценностные ориентации, личностный смысл, смысл жизни.

The article raises the question of the necessity of forming adolescents aesthetic value orientations as a basis for determining their sense of his life in contemporary social change; disclosed psychopedagogical aspect of this problem. Author proposes possible solutions to the issue of aesthetically valuable adolescent development in the system of general educational institutions.

Key words: values, aesthetic values, personal meaning, meaning of life.

Постановка й актуальність проблеми. Звернення до проблеми визначення ціннісних доміант в українському суспільстві та формування ціннісних орієнтацій у підростаючого покоління змушує замислитися про її складність, що, в першу чергу, пов'язано з різними поглядами на систему суспільних цінностей тих, хто керує засобами масової інформації, чиновників від влади, педагогів, культурних діячів і звичайних громадян. Декларування пріоритету моральних цінностей можновладцями і повне їх ігнорування ними призводить до зневіри в заклики про відродження людяності, милосердя, поваги один до одного тощо. З іншого боку, педагоги, розуміючи важливість морально-естетичних

цінностей у збереженні людського в людині, намагаються знайти найбільш ефективні шляхи орієнтування молоді на вибір справжніх цінностей, оскільки від структури ціннісної системи особистості багато в чому залежить усвідомлення і визначення нею власних життєвих смислів.

Проблемою формування в підростаючого покоління ціннісних орієнтацій із пріоритетом загальнолюдських цінностей, зокрема естетичних, опікуються і педагоги, і психологи. Основи психолого-педагогічного підходу до проблем формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді було закладено в працях таких видатних учених, як П. Блонський, Л. Виготський, О. Леонтьєв, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін. Перевірені досвідом практичної діяльності, їхні напрацювання значною мірою зумовили прогрес дослідження проблеми ціннісних орієнтацій у науковому доробку вітчизняних учених пізнішої доби.

Із кінця 60-х років у вітчизняній науці чітко визначилася тенденція поступового підвищення інтересу до проблеми цінностей узагалі і ціннісних орієнтацій зокрема (Б. Ананьєв, А. Архангельський, В. Водзинська, О. Дробницький, Ю. Жуков, Л. Федоров та ін.), що було обумовлено результатами спостережень педагогів та експериментальними дослідженнями вчених, які встановили чіткий зв'язок між поведінкою людини, її соціальним/асоціальним вибором та власною системою ціннісних орієнтацій.

Багатоаспектність і складність феномена «ціннісні орієнтації» зумовила різноманітність підходів до розкриття його сутності, функцій, структури, визначення основних видів. Предметом досліджень учених стали питання формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді у процесі спілкування (М. Чернобаєва), трудового виховання (А. Здравомислов), морального становлення особистості (З.Васильова, В.Сухомлинський), орієнтації учнів на естетичні цінності (Т. Губченко, Н. Красноярова, В. Курилов та ін.).

Наприкінці 90-х років українські вчені В. Доній, І. Єрмаков, О. Кононко, Г. Несен, Г. Сагач, Л. Сохань, В. Шинкарук та ін.) зробили спробу комплексно підійти до розгляду проблеми виховання цілісної

особистості, зорієнтованої на соціально значущі цінності, запропонувавши концепцію й технологію життєтворчості, яка включала й питання про роль ціннісних орієнтацій у визначенні людиною смислотворчих цінностей [14].

На взаємозв'язок ціннісних і життєвих орієнтацій людини та особливостей культурного, політичного, економічного розвитку суспільства вказують дослідження соціологів (О. Бовть, О. Волянська, І. Дьяконов, А. Кравченко, Л. Куликова, М. Лукашевич, В. Пилипенко, М. Туленков, І. Широкова та ін.), в яких зазначається, що особистісна система цінностей будується на основі цінностей, превалюючих у даному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На розробку досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогіці останнього десятиліття суттєво вплинула зміна суспільно-політичних, економічних та ідеологічних умов життя, стереотипів мислення, за яких складається система ціннісних орієнтацій у суспільстві в цілому та в кожній конкретній особистості зокрема. Гостро постало питання оновлення суспільної системи цінностей, посилення самостійного початку в особистісній ціннісній системі.

І. Бех, О. Боев, А. Кир'якова, П. Ігнатенко, Н. Ганнусенко, М. Боришевський, Є. Подольська, О. Солдатенков, О. Сухомлинська, З. Павлютенкова та інші, незважаючи на різницю в поглядах щодо сутності ціннісних орієнтацій, розглядають їх із позицій антропоцентризму і педоцентризму. Дослідники єдині в тому, що ціннісні орієнтації як найважливіший елемент структури особистості відіграють основну роль у регуляції її соціальної діяльності, виступають головними детермінантами її поведінки і являють собою соціально-індивідуальне утворення. Усі вони сходяться на думці, що система ціннісних орієнтацій «виступає як загальна спрямованість усього духовного світу особистості, її життєдіяльності» [8, с. 123]. Саме духовні цінності, вважає І. Бех, «виконують у світі функцію вищого орієнтування й опори для особистісного самовизначення». Якщо вони вкорінені в ціннісну систему особистості, то вона «активно використовує їх для розв'язання не побутових, а насамперед смислотворчих проблем, пов'язаних із «вічними питаннями» людського існування» [3, с. 124].

Молоде покоління стоїть перед проблемою вибору ціннісних орієнтирів, пошук яких ускладнюється економічною кризою, політичною нестабільністю, падінням життєвого рівня. Сучасна світоглядна парадигма молоді людини оцінюється як маргінальна, що характеризується невизначеністю ціннісних орієнтацій, у ній немає місця «старим орієнтаціям», а «нові» ще не зайняли свою нішу. Це зумовлює суперечливу модель світоглядних цінностей молодих людей, їх поведінки.

З урахуванням цих та інших реалій дослідження проблеми формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді набуло більш систематичного, цілеспрямованого і різностороннього характеру. І. Бондаренко, М. Боришевський, В. Давидов, Л. Крицька, І. Тараненко та інші пропонують різноманітні шляхи становлення в учнівській молоді громадянських, державотворчих устремлінь; А. Бойко, О. Сухомлинська, В. Постовий, В. Кузь, Ю. Руденко, З. Сергійчук та інші розробляють питання орієнтації підрастаючого покоління на

втілення в життя української національної ідеї; М. Стельмахович, О. Семенов, В. Постовий, О. Докукіна, В. Федяєва та інші акцентують увагу на питанні орієнтації на цінності родинного виховання; екологічні імперативи знаходять своє відображення в напрацюваннях Г. Тарасенко, В. Оржеховської, О. М'ягченко, О. Гречишкіної, Ю. Гречишкіна та інших; проблемою формування в юнаків і дівчат орієнтирів на художні цінності опікуються Є. Антонович, В. Антонюк, Л. Аристова, В. Біруля, В. Бутенко, С. Волкова, В. Дряпіка, О. Крюкова, І. Лавриш, Н. Липкань, А. Малюков, Л. Михайлова, Н. Савченко та інші, розглядаючи мистецтво і як засіб, і як естетичний орієнтир духовного розвитку особистості.

На думку багатьох дослідників, мистецтво є дієвим засобом естетично-ціннісного орієнтування молоді, хоча і в цьому питанні існують певні проблеми.

Сучасний український соціокультурний простір відзначається різнобарвністю, в ньому разом із українським мистецтвом знаходять своє місце твори західних і східних митців, що, з одного боку, викликає інтерес учених, а з іншого – змушує педагогів шукати шляхи інтеграції художніх цінностей інших культур у зміст сучасної освіти.

На сьогодні існує значна кількість досліджень щодо формування й розвитку естетичної культури учнів підліткового й раннього юнацького віку засобами різних видів мистецтва: музики (Ю. Алієв, А. Болгарський, Д. Кабалецький, О. Рудницька, Р. Тельчаров, Т. Фурсенко, Л. Хлебникова, В. Шацька та ін.); образотворчого мистецтва (А. Антонович, Є. Виноградова, Н. Дмитрієва, Є. Мальцева та ін.); мистецтва слова (Г. Бондаренко, Н. Волошина, Л. Диненкова, Л. Драчук, Н. Миропольська); театру (Н. Абрамян, Г. Єскіна). Комплексний підхід до використання мистецтва в процесі виховання школярів розроблявся Т. Голінською, Н. Кір'ян, Л. Масол, Л. Овдійчук, Г. Шевченко, Б. Юсовим та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень і публікацій стосовно естетичного виховання підрастаючого покоління, а також щодо ролі ціннісних орієнтацій, зокрема естетичних, у формуванні цілісної, висококультурної людини, питання про роль естетичних ціннісних орієнтацій у життєвому смисловизначенні особистості потребує подальшого розроблення і уваги з боку представників різних гуманітарних наук.

Виходячи з цього, метою нашої статті є розкриття значення формування в підлітків естетичних ціннісних орієнтацій як основи їх смислотворчого самовизначення.

Виклад основного матеріалу. У працях з теорії цінностей, яка розроблялася в межах філософії, естетики, культурології, педагогіки (Б.Ананьєв, К.Альбуханова-Славська, М.Бахтін, В.Василенко, З.Васильєва, А.Здравомислов, М.Каган, В.Караковський, В.Ольшанський, Л.Столович, В.Тугаринов, Ю.Шаров та ін.), доводиться, що цінність є ключовим поняттям аксіології. Науковці визначають цінності як значущі явища, предмети реальної дійсності й культури з погляду їх відповідності суспільства, соціальних спільнот, груп, особи, а естетичні цінності розглядають як відношення естетичних властивостей явищ або предметів до потреб, інтересів, ідеалів і смаків окремої особи та певних соціальних утворень.

Естетичні орієнтації – це спосіб диференціації особою об'єктів матеріальної й духовної культури за їхньою естетичною значущістю, вони є об'єднуючою ланкою культури людини і суспільства й обумовлюють розвиток особистості. Звідси – орієнтація на естетичні цінності, зокрема мистецтво, в існуючому розмаїтті творів зарубіжної й вітчизняної художньої культури полягає в цілеспрямованому педагогічному керівництві щодо захоочення учнів до засвоєння, в першу чергу, духовно збагачених мистецьких взірців, що сприятиме подальшому саморозвитку особистості, формуванню її естетичної свідомості, цілісної картини світу, визначенню смислу власного життя.

Науковцями встановлено, що природа ціннісних орієнтацій виявляється в процесі свідомого вибору людиною життєво значущих для неї об'єктів, при цьому суб'єктивне уявлення про цінність не завжди адекватне самій цінності. Віддаючи перевагу певним явищам, особистість сама обирає напрямок своєї долі. Якщо відбулася орієнтація на дійсні цінності, людина формується як соціально позитивна істота, якщо ні – швидше за все від неї слід очікувати девіантної поведінки, оскільки характер орієнтації визначає тип поведінки індивіда.

Як доводять Т. Буйкас і О. Зевіна, сучасна людина для свідомого існування в світі має включити себе у світ загальнолюдських цінностей, щоб сформувавши свій ціннісно-смысловий простір. Визначення власного смислу, на їхню думку, відбуватиметься через засвоєння культурного досвіду, адже тільки культура «переводить людину в інший спосіб буття..., який є більш осмисленим й упорядкованим» [6, с. 44].

У психологічній літературі смисл життя зазвичай характеризують як феномен, що забезпечує нормальне, продуктивне життя людини, і його відсутність (через невизначеність або втрату) може мати не лише негативні, а й трагічні (у випадку його втрати) наслідки. Психологи вважають, що набути смисл життя – це найвища цінність, обов'язкова умова людського щастя. «Без розуміння того, що я таке і навіщо я тут, неможна жити...», – стверджував Л. Толстой. А втрата людиною смислу життя безпосередньо пов'язана із втратою домінуючих, у першу чергу, загальнолюдських цінностей, наслідком чого є руйнування цілісності внутрішнього світу особистості, важкі психологічні розлади.

Проблема смислу життя у психології тісно пов'язана з вивченням особистості, і початок її вирішення ґрунтується на поглядах О.Леонтьєва про систему «смыслових утворень особистості». Поняття особистісного смислу розглядалося О.Леонтьєвим як індивідуалізоване відображення дійсного ставлення людини до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність. Особистісні смисли інтегруються у систему «смыслових утворень особистості», що включає мотиви, що збуджують людину до діяльності; відношення людини до діяльності, яка набула для неї певної цінності (ціннісні орієнтації), система уявлень індивіда про самого себе (Я-концепція), на основі якої він вибудовує свої стосунки з іншими тощо [11].

У роботах О. Асмолова, О. Бодальова, Б. Брагуса, Г. Вайзер, Н. Карпової, Д. Леонтьєва, О. Суворова, В. Чудновського та інших, які продовжили дослідження цієї проблеми, смисл життя

усвідомлюється як феномен, інстанція, яка інтегрує життєві смисли і цілі людини та спрямовує вектор її активності. Спільною для дослідників є думка про багатомірність смыслової сфери особистості, наявність «головних» і «другорядних» смислів, які обумовлюють не лише формально-динамічну, але в більшості й змістовну характеристику даного феномена [18].

Розглядаючи смисл життя як психологічний феномен, В. Чудновський вважає, що його суть – у відтворенні у свідомості суб'єкта особливостей ієрархії цільових установок власного життя й діяльності, які стали для нього життєво значущою цінністю. До того ж, на думку вченого, визначення смислу життя залежатиме від вікових особливостей, умов існування людини, стану її здоров'я. Важливою характеристикою смислу життя є його «оптимальність», що розглядається вченим як «гармонійна структура смысловиттєвих орієнтацій, яка суттєво обумовлює високу успішність у різних галузях діяльності, максимальне розкриття здібностей та індивідуальності людини, її емоційний комфорт, що виявляється в переживанні повноти життя та задоволеності ним» [17].

На думку В. Франкла, кожна людина спрямовує своє життя до певних життєвих цінностей, досягнення яких забезпечує визначений нею смисл життя [16, с. 184-185].

О.Васіна розглядає смисл життя як певну ієрархічну систему, де провідними є домінуючі мотиви і цінності, світогляд і самосвідомість особистості, які забезпечують її цілісність, стабільність внутрішнього світу. Середній рівень складають смыслові установки, конкретні мотиви, почуття, що регулюють конкретну діяльність індивіда. Нижчий рівень утворюють актуальні смисли окремих поведінкових реакцій і дій, що характеризуються ситуативністю і підлеглістю вищим рівням [7].

Важливим для нашого дослідження є погляд Д.Леонтьєва, який визначає смисл життя як «відносно стійку й автономно ієрархічно організовану систему, яка містить у собі низку різнорівневих смыслових структур і функціонує як єдине ціле» [12, с. 235]. Виокремлюючи три основних рівні, Д. Леонтьєв на нижчому рівні розміщує особистісні смисли і смыслові установки конкретної діяльності, середній рівень, на його думку, посідають мотиви і смыслові диспозиції, найвищий рівень складають цінності, які є смыслоутворюючими відносно попередніх структур.

Отже, виходячи з цих уявлень, чітко простежується зв'язок: особистість – ціннісні орієнтації – особистісні смисли – смисл життя.

Ціннісні орієнтації, як і смисл життя, утворюють ієрархічну систему. Сучасні науковці до найвищого рівня в цій системі відносять загальнолюдські цінності, основу яких складають цінності Істини, Добра і Краси. Звідси постає висновок, що на вищому рівні структури особистості поряд розміщуються естетичні ціннісні орієнтації і життєві смисли.

Розглядаючи категорію краси як естетичну цінність, дослідники (Ю. Борев, О. Буткевич, В. Ванслов, Г.-Г. Гадамер, О. Дробницький, А. Здравомислов, М. Каган, Е. Кассієр, В. Корнієнко, В. Крутоус, А. Ланге, Ж. Марітен, Л. Резнікова, В. Шестаков та інші) вказують на її об'єктивний і суб'єктивний характер. У педагогічній діяльності орієнтування

школярів на цінність краси відбувається в залученні їх до її проявів у житті, що виявляється в стосунках між людьми, в діяльності зі збереження краси природи, у натхненній творчій праці, в прагненні до отримання таких її результатів, які б приносили естетичне задоволення, у зацікавленості творами мистецтва, що визнані естетичними цінностями.

Орієнтувати учнів на естетичні цінності означає формувати в них певне ставлення до тих явищ, процесів і об'єктів навколишньої дійсності, у змісті і формі яких виявляються естетичні категорії краси, гармонії, міри, ритму, симетрії/асиметрії, пропорції тощо.

Надзвичайно важливо при цьому усвідомлювати, що сприйняття людиною цінності, розуміння її смислу відбувається на двох рівнях: чуттєвому і раціональному. Як зазначає С. Лупан, «смісл є чуттєва співпричетність явищ природи і життя індивіда», «ставлення людини до явищ навколишнього світу набуває смислу не в суто теоретичному відношенні, а в практично-чуттєвому» [13, с. 16]. Естетична свідомість, до складу якої входять естетичні ціннісні орієнтації, і смислове відношення до дійсності нерозривні. Особливо це виявляється в процесі спілкування з творами мистецтва.

Естетичні цінності мистецтва в кожній історичній епосі набувають додаткових смислів, і це робить їх унікальним засобом життєвого смисловизначення, адже ціннісне ставлення до естетичних явищ – завжди внутрішня позиція індивіда, що відображає зв'язок особистісних і суспільних значень.

Естетичні цінності і смисли, що в них закладені, живуть не самі по собі, а лише через творчу активність людини – активність її думки, почуттів, фізичної діяльності, тому процес залучення школярів до знайомства і спілкування з ними має бути емоційним і пізнавально-насиченим.

Осмислення естетичних цінностей відбувається спочатку через актуалізацію почуттів, через зв'язок емоційних енергій, які, з одного боку, випромінює естетичне явище, а з іншого – людина, яка відгукується на них. «...емоційна реакція, – стверджує О. Яковлева, – часто передре раціональній, вказуючи на значення даного явища для людини» [19, с. 25].

Потреба в осмисленні – головна духовна потреба особистості, оскільки смисл є «вимогою душі людини в її ставленні до світу» [13, с. 18]. Надаючи перевагу естетично-ціннісному орієнтуванню школярів у процесі виховання, виходимо з того, що смисл естетичної цінності не замикається на ній, а виходить за її межі і може включатися в інші системи, породжуючи нові смисли, і таким чином впливати на смисложиттєвий вибір підлітка.

Твори мистецтва дають можливість людині пережити багато чужих життів як своє власне, збагатитися досвідом інших людей, зробити його невід'ємною частиною своєї особистості. Вони дозволяють швидше та якісніше виробити власну оцінку до різноманітних життєвих обставин і на цій основі визначити свій смисл життя. Естетичні цінності, стверджує М. Киященко, здатні навіювати думки й почуття певного ладу, а отже, здійснювати відчутний вплив на підсвідомість і загалом на психіку людини [9, с. 373].

Вважаємо, що саме підлітковий вік завдяки своїм психофізіологічним особливостям є сенситивним щодо ціннісного і життєвого самовизначення.

Дане твердження базується на численних психолого-педагогічних дослідженнях цього віку (Л. Божович, Л. Виготський, Ю. Гіппенрейтер, Т. Драгунова, Д. Ельконін, І. Кон, В. Крутецький, К. Поливанова, Д. Фельдштейн, О. Яковлева та інші), в яких йдеться про перехід підлітка на інший рівень розвитку свідомості: формується цілісна картина світу, в якій ціннісні орієнтації виступають як психологічне новоутворення; активно розвивається абстрактно-логічне мислення; виникає бажання «зазирнути всередину», глибше пізнати себе, а «зверненість назовні» вказує на розширення сфери інтересів підростаючої особистості.

Створення в загальноосвітньому закладі естетично-ціннісного навчально-виховного середовища, де найкращі взірці художньої культури інтегруються зі змістом шкільних предметів, а в позакласній діяльності є складовою всіх напрямків виховання, ми розглядаємо як основу для ціннісного і життєвого самовизначення підлітків.

Висновки. Виходячи з цього, можна стверджувати, що в процесі формування в підлітків естетичних ціннісних орієнтацій, з одного боку, відбувається поступове формування особистісної системи цінностей із домінуючою позицією загальнолюдських цінностей, а з іншого, – складається підґрунтя для усвідомленого вибору головного смислу свого життя.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у розробці технології формування в підлітків естетичних ціннісних орієнтацій в естетично-ціннісному навчально-виховному середовищі навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева В. Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности / В. Г. Алексеева // Психологический журнал. – 1984. – № 5. – С. 63-70.
2. Асмолов А. Г. О предмете психологии личности / А. Г. Асмолов // Вопросы психологии. – 1983. – № 3. – С. 118-125.
3. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124-129.
4. Бодалев А. А. Смысл жизни и акме человека / А. А. Бодалев // Психологические и философские аспекты проблемы смысла жизни. – М., 1997. – С. 29-33.
5. Братусь Б. С. К изучению смысловой сферы личности / Б. С. Братусь // Вестник Моск. ун-та. – 1981. – № 2. – С. 46-56. – (Серия 14 «Психология»).
6. Буякас Т. М. Опыт утверждения общечеловеческих ценностей – культурных символов – в индивидуальном сознании / Т. М. Буякас, О. Г. Зевина // Вопросы психологии. – 1997. – № 5. – С. 44-56.
7. Васина Е. З. Идентификация с другими как механизм формирования смысловой сферы личности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук. – М., 1986. – 23 с.
8. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблеми / П. Р. Ігнатенко // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 118-123.
9. Киященко Н. И. Эстетика – философская наука / Н. И. Киященко. – М. : Вильямс, 2005. – 592 с.

10. Карпова Н. А. Психологические аспекты смысла жизни / Н. А. Карпова // Психологический журнал. – 1996. – Т. 17. – № 6. – С. 132-139.

11. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Смысл; Академия, 2004. – 352 с.

12. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.

13. Лупан С. Г. Категории «эстетическая ценность» и «смысл» / С. Г. Лупан // Эстетические категории и искусство. – Кишинев : Штиинца, 1989. – С. 5-19.

14. Доній В. М. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посібн. : у 2 ч. Ч.1. Теорія і технологія життєтворчості / В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков та ін. – К., 1997. – 392 с.

15. Пилипенко В. Подростковая агрессия в контексте современной социокультурной ситуации / В. Пилипенко, Е. Волянская // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – № 4. – С. 5-23.

16. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.

17. Чудновский В. Э. К проблеме адекватности смысла жизни / В. Э. Чудновский // Мир психологии. – 1999. – № 2. – С. 74-80.

18. Чудновский В. Э. О некоторых прикладных аспектах смысла жизни / В. Э. Чудновский // Мир психологии. – 2001. – № 2. – С. 82-89.

19. Яковлева Е. Л. Эмоциональные механизмы личностного и творческого развития / Е. Л. Яковлева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 20-27.

Дата надходження до редакції: 09.07.2014 р.

УДК 371.14:37.015

Наталя НІКУЛА,
асистент кафедри педагогіки
та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті виокремлено й описано особливості розвитку методичної культури майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки; розкрито сутність понять «професійна підготовка» та «методична культура» вчителя початкових класів.

Ключові слова: професійна підготовка, грамотність, педагогічна грамотність, методична грамотність, готовність до методичної діяльності, компетентність, компетенція, професійна компетентність, педагогічна компетентність, методична компетентність.

В статті виділені й описані особливості розвитку методичної культури майбутнього вчителя початкових класів в ході професійної підготовки; розкрито сутність понять «професійна підготовка» та «методична культура» вчителя початкових класів.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, грамотность, педагогическая грамотность, методическая грамотность, готовность к методической деятельности, компетентность, компетенция, профессиональная компетентность, педагогическая компетентность, методическая компетентность.

The article singled out and described features of methodological culture of the future elementary school teacher in the training; the essence of the concepts of "training", "methodical culture" primary school teacher.

Key words: training, literacy, literacy teaching, methodical literacy, readiness for methodical activity, competence, competency, professional competence, pedagogical competence, methodological competence.

Постановка проблеми. У зв'язку зі зміною ідеології освіти, що спрямувала вектор розвитку від «людини освіченої» до «людини культури», потребують переосмислення та перетворення змісту і технології професійної освіти, покликаної формувати у майбутніх учителів цілісний досвід педагогічної діяльності та основні компоненти педагогічної культури. Сучасний педагог повинен уміти проектувати розвиваюче соціально-культурне середовище, домінуючим фактором якого є культура, включатися в інноваційні процеси освітньої сфери, не лише орієнтуватися у варіативному змісті освіти, а й якісно реалізовувати його у своїй професійно-педагогічній діяльності.

Актуальною проблемою сьогодення є модернізація системи підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах, яка має відповідати оновленим вимогам та забезпечувати високий рівень формування готовності вчителів до педагогічної діяльності, методичної готовності, розвитку методичного мислення, особистісного розвитку майбутнього вчителя як показника сформованості трансформувати психолого-педагогічні та предметні знання в методичну діяльність, орієнтовану на концепції гуманізації освіти, перспективні шкільні технології, що формують сутність методичної культури